

Murteiden lauseopin ja tekstikieliopin tutkimus – turhaa työtäkö?

Laudatur- ja proseminaareissa on yleensä tapana, että opponetti esittää työstä kritiikkiä, johon tekijä vastaa. Tavallisesti seminaarin johtaja sitten esittelee työn tuloksia ja ansioita. Sen sijaan tieteellisessä aikakausjulkaisussa ilmestyvän arvostelun tulisi pyrkiä antamaan lukijalle tasapuolinen kuva sekä tutkimuksen tieteellisistä tuloksista että sen puutteista. Arvostelu ei ole tarkoitettu vain tutkimuksen tekijöille, vaan myös muille lukijoille.

Marja-Liisa Helasvuo, Jyrki Kallio-koski ja Lea Laitinen ovat Virittäjässä 1/1991 s. 64–73 arvostelleet tutkimustamme Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia, mutta he ovat tehneet sen niin kuin opponetti seminaarissa. He etsivät vain puutteita ja heikkouksia eivätkä puhu sanaakaan siitä, mitä tuloksia tutkimuksessa on saavutettu ja miten se hyödyttää tiedettämme.

Niin, olihan arvostelussa sentään positiivisiakin sanontoja. Niinpä siinä sanotaan (s. 67): »Taulukot on enimmäkseen siististi tehty.» Edelleen (s. 68): »Murteiden ja kirjoitetun kielen konjunktioiden käytön erot tulevat teoksessa selvästi esiin. Konjunktioiden yleisyyttä ja työnjakoa kirjoitetussa ja puhutussa kielessä koskevat havainnot ovat kiinnostavia, samoin satunnaiset maininnat konjunktioiden historiasta, mm. vanhan kirjasuomen ja ruotsin kielen kehityksen suh-

teista. Konjunktioiden maantieteellistä levikkiä selvittävät kartat ovat hyviä ja havainnollisia.» Ja kolmanneksi (s. 69): »Tekijöiden käyttöön ottama tähdentävän liitoksen käsite on järkevä yhteisnimitys Enkvistin esimerkki- ja spesifioiville liitoksille.» Siinähan ne olivatkin. Olemme ottaneet tähän kaikki ne arvostelusta löytämämme sanonnat, joita voidaan pitää myönteisinä. Tämän verran niitä on tuossa pitkässä, yhdeksänsivuisessa arvostelussa.

Myönnämme, että työssämme on paljonkin puutteita, mutta emme myönnä monivuotisen työmme menneen niin tottaalisesti hukkaan, ettei siinä olisi saavutettu mitään mainitsemisen arvoisia tuloksia. Sellaisen käsityksen kuitenkin saa se, joka tuntematta itse kirjaa lukee vain tämän arvostelun. Kirjamme on ensimmäinen tutkimus, jossa on selvitetty eräiden syntaktisten ja tekstilingvististen ilmiöiden esiintymistä kaikissa suomen murteissa sekä niiden kannalta verrattu toisaalta eri murteistoja toisiinsa, toisaalta murrepuhetta ja yleiskieltä keskenään. Ensimmäisen kerran siinä on myös esitetty numerotietoja tällaisten ilmiöiden yleisyysuhteista. Tämän on Lauseopin arkisto tehnyt mahdolliseksi. Tutkimuksemme on olennaisella tavalla laajentanut suomalaisen dialektologian alaa. Tämä on niin kiistaton asia, että voimme sen itsekkin sanoa. Väitämme myös, että esittämämme tiedot ja tulokset pääosin ovat paikkansapitäviä. Eikä tällaisten tietojen ja tulosten määrä ole vähäinen 588-sivuisessa (XX + 568) teoksessa, jossa on mm. toistasataa taulukkoa, useimmat laajaan aineistoon perustuvia. Virittäjän lukijoille ei todella-

Keskustelua

kaan ole annettu minkäänlaista kokonaiskuvaa tutkimuksestamme.

*

Ei ole kovin tavallista, että arvostelun kohteeksi joutuneet vastaavat arvosteluun. Mutta ei ole tavallista sekään, että arvosteluna ilmestyy pelkkä puutteiden ja vikojen luettelo. Kun arvostelijamme ovat omaksuneet pelkän opponentin roolin, lienee paikallaan, että myös tutkimuksen tekijät saavat lehden palstoilla kommentoida joitakin esitetyn kritiikin kohtia.

Vaikka tutkimuksestamme on käytetty muutakin aineistoa, on Lauseopin arkisto kuitenkin ollut sillä tavoin ratkaiseva, ettei tämäntyyppistä tutkimusta olisi ilman sitä voitu tehdä. Arvostelijat ovat oikeassa huomauttaessaan siitä, ettei aineisto ole riittävän suuri silloin, kun tutkittavana on harvinainen ilmiö. Kun arkiston rakentamiseen ryhdyttiin, niin tavoitteena oli huomattavasti suurempi otos, kuin mihin sitten saatiin mahdollisuus. Viime fennougristikongressin (Dedrecen 1990) täysistunto-puheenvuorossaan Ikola huomautti asiasta näin: »Allerdings muss ich zugeben, dass das von uns bearbeitete Material noch umfangreicher hätte sein müssen. Zwar ist es ausreichend für die Bearbeitung der meisten syntaktischen Erscheinungen, aber nicht immer für die selten vorkommenden Fälle.» (Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum. Sessiones plenares et symposia. Redigunt László Keresztes & Sándor Maticsák. Debrecen 1990. S. 84.) Se seikka, ettei aineisto ole kaikkien kysymysten käsitteilyyn riittävän kattava, on luullaksemme kyllin selvästi tuotu esiin tutkimuksemme asianomaisissa kohdissa.

»Tulosten alueellinen edustavuus nojaa näin ollen vahvaan uskoon ideaalisen, homogeenisen puheyhteisön olemassaolosta», sanovat arvostelijamme. Lähökohdaksi otetun kauden murteiden homogeenisuus on tietenkin suhteellista, mutta ellei minkäänlaista homogeenisuutta olisi, olisi luovuttava koko mur-

teen käsitteestä. Luullaksemme meillä on suomen aluemurteiden tuntemusta vähintään yhtä paljon kuin arvostelijoillamme. Taustana on meillä ollut realistinen tietoon — ei uskoon — perustuva käsitys murteiden homogeenisuuden asteesta. Kannattaa myös huomata, ettei ilmiöitä tutkimuksestamme seurata pitäjittäin, vaan murteistoittain. Jokaisesta murteistosta on aineistossa sentään useiden ihmisten puhetta. Kun kyseessä on syntaksi ja tekstilingvistiikka, ei pitäjittäinen tutkimus olisi mielekästäkään, sillä näillä aloilla murrerajat ovat vielä epämääräisempiä kuin äänne- ja muotoopin alueella.

Korjattakoon tässä yhteydessä eräs arvostelun virheellinen tieto. Arvostelun mukaan (s. 65) työssä tutkitaan 132 suomalaisen haastattelua. Tämä luku perustuu sellaiseen yksioikoiseen harha-luuloon, että aineistossa mukana olevista pitäjistä olisi jokaisesta vain yhden murteenpuhujan puhetta. Sama virheellinen tieto toistetaan arvostelussa vielä myöhemmin (s. 67). Koska on painettu-na saatavissa kirja, jossa Lauseopin arkiston rakennetta ja käyttömahdollisuuksia on selvitetty (Lauseopin arkiston opas. Toim. Osmo Ikola. Turku 1985), emme ole tutkimuksestamme toistaneet kaikkia sen tietoja. Mainitusta kirjasta ilmenee, että haastateltujen todellinen luku on 153 (mts. 14). Ei tämä arvostelussa oleva virhe sinänsä ole järkyttävän suuri, mutta ei se ole merkityksetönkään. Kritiikin perustaksi on arvostelijoille riittänyt oletus, jonka paikkansapitävyyttä he eivät ole vaivautuneet tarkistamaan.

Kun murteiden edustusta verrataan yleiskieleen, jonka aineisto on suurimaksi osaksi kirjoitettua kieltä, on mahdotonta kohta kohdalta osoittaa, mitkä erot ovat yleis- ja aluekielten välisiä, mitkä taas kirjoitetun ja puhutun kielen välisiä. Erot ovat murrepuheen ja (lähinnä kirjoitetun) yleiskielen välisiä, emmekä ole niitä muuksi sanoneet. Tutkimus olisi tietenkin täydellisempi, jos nämä erot voitaisiin eritellä, mutta tämä

puute johtuu ensi sijassa siitä, ettei Lauseopin arkistoa ole voitu saada kyllin laajaksi. Esimerkiksi arkinen puhekieli olisi hyvin tarpeellista vertailuaineistoa, mutta kun arkistoa varten työstettävä aineisto oli pakko rajoittaa tämän koiseksi, katsottiin, että on hyödyllisempää ottaa vertailuaineisto asteikon toisesta päästä (murteet — arkinen puhekieli — kirjoitettu yleiskieli). Onneksi nyt näyttää siltä, että lähiaikoina on avautumassa uusia mahdollisuuksia Lauseopin arkiston otoksen laajentamiseen.

*

Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen pitivät pahana puutteena sitä, että käsiteltäväksi on valittu vain niin pieni osa syntaksista. Totta kai olisi ollut mielenkiintoista ja hyödyllistä ottaa mukaan myös sellaiset »keskeiset syntaksin kysymykset kuin esimerkiksi kongruenssi, sanajärjestys ja lausekerakenne», joiden sivuun jättämistä arvostelijat kummeksuvat. Arvostelussa sanotaan myös: »Vaikka täydellistä kuvausta ei odottaisikaan, kirjan syntaksin osuuden dispositio antaa häkellyttävän kapean kuvan ongelmakentästä. Syntaktiselta kannalta käsitellään vain erilaisia infinitiivejä ja niihin liittyviä upoterakenteita. Tämänkaltaiset rakenteet kattavat vain pienen osan sitä kysymysten kirjoa, joka viriää tutkittaessa syntaktisesti murteita ja mitä tahansa puhuttua aineistoa.» (S. 69.)

Ensinnäkin: arvostelussa annettu tieto, että syntaktiselta kannalta on käsitelty vain erilaisia infinitiivejä ja niihin liittyviä upoterakenteita, ei ole totuudenmukainen. Tutkimuksemme toisen osan otsikko on *Upotteet* ja niihin liittyvä verbin nominaalimuotojen käyttö. Siinä käsitellään ensin sellaisia rakenteita, joissa on predikaattiosana jokin infinitiivi. Sen jälkeen — ja tämän arvostelijat sivuuttavat kokonaan — käsitellään rakenteita, joiden predikaattiosana on jokin partisiippi tai joissa ei ole mitään predikaattiosaa. Tämän arvostelun mukaan mm. sellaiset tutkimuksessamme käsitellyt asiat kuin erilai-

set referatiiviset lauseenvastikkeet, toinen temporaalirakenne (esim. *jäiden lähdettyä*), *on tehtävä* -tyyppi, kvasirakenne, *tulee/saa tehdyksi/tehtyä* -tyyppiset rakenteet, statuslauseenvastike, appositioadverbiaali, sellaiset partisiippien käyttötavat kuin »oli näkyvissä», »vietiin myytäväksi», »en tullut ajatelleeksi» olisivat tutkimuksemme ulkopuolella. Se tutkimuksemme osa, jossa näitä seikkoja on käsitelty (s. 436—517), on arvostelussa yksinkertaisesti vain unohdettu tai huijattu olemattomiin. Näin karkea asiavirhe on uskomaton ja anteeksiantamaton arvostelussa, joka sentään on julkaistu tieteellisessä aikakauslehdessä. Emme toki luule, että se olisi tahallinen, mutta erittäin paljastava se on ajatellen arvostelijoiden asenteita. Se osoittaa, kuinka vähän he ovat välittäneet siitä, mitä kirjamme todella sisältää. Tämän asian pitäisi kuitenkin olla arvostelussa kaikkein keskeisin.

Toiseksi: kuten kirjamme esipuheessa on selvästi sanottu, kyseessä oli projektiytyö, jonka aikarajat asetti Suomen Akatemian. Meillä oli kaksi reaalista vaihtoehtoa: joko tehdä tällainen »suppea» (alle 600-sivuinen!) tutkimus tai luopua koko hankkeesta. Ei tuollaisessa mahdolluuden vaatimusten asettamisessa, josta edellä siteeratut arvostelun kohdat ovat näytteinä, ole mitään järkeä.

Kirjamme esipuheessa (s. X) on selvästi sanottu, »ettei yhteen tutkimukseen voida mahduttaa koko lauseopin ja tekstikieliopin kenttää koskevaa kaikkien suomen murteiden tutkimusta» ja että tutkimuksen kohteiksi siitä syystä »on valittu kaksi lauseopin ja tekstikieliopin lohkoa, jotka ilmenevät pääotsikoista». Eivät meidän voimamme ja käytettävissä oleva aika ole riittäneet kaikkien ongelmien selvittämiseen, joita Lauseopin arkiston pohjalta voidaan tutkia. Emme ole näin mahdotonta tavoitetta itsellemme asettaneetkaan. Toiset voivat sitten jatkaa tutkimusta muille syntaksin alueille, mihin Lauseopin arkisto tarjoaa todella paljon mahdollisuuksia. Arkisto kuuluu Turun yliopiston suomalaisen ja

yleisen kielitieteen laitokseen, mutta sen atk-tiedostot ja mikrokortteina olevat kontekstisanakirjat ovat käytettävissä eräissä muissakin alan laitoksissa.

Olemme nähneet useita sellaisia kielitieteellisiä monografioita, joiden aihe on rajattu vielä suppeammaksi kuin tämä meidän. Miksi aiheen rajausta on meidän tutkimuksessamme arvostelijoiden mielestä niin moitittava asia? Kun jo tästä aiheesta on syntynyt 588-sivuinen teos, niin kuinka iso siitä olisi tullut ja kuinka pitkä aika sen tekemiseen olisi mennyt, jos kaikki arvostelijoiden kaipaamat asiat olisi vielä otettu mukaan? Vaikea on nähdä mitään paheksuttavaa siinä, että tutkimuksessa on liittymäkohdista eräisiin Ikolan aiempiin tutkimuksiin. Juuri tällä tavoin tutkimus usein edistyy.

Vaikka arvostelijat moittivat meitä siitä, että tutkimuksen aihe on rajattu liian kapeaksi, niin he toisaalta pitävät moitittavana myös sitä, että mukana on »mm. seikkaperäinen selvitys fatumrakenteista (*on tullakseen*), jollaisia arkiston aineistossa esiintyy kolme — kaikki siteerattu raportissa!» He pitävät kyseenalaisena, »onko arkiston aineisto sopiva näin harvaan esiintyvien rakenteiden tutkimiselle». (S. 70.)

Fatumrakennetta koskevaan selvitykseen on, esimerkit mukaan lukien, käytetty tutkimuksessamme yksi sivu. Ainoa päätelmä, jonka tässä yhteydessä olemme tehneet, on seuraava: »Lauseopin arkiston aineiston perusteella voidaan todeta, että ns. fatumrakennetta käytetään sekä murrepuheessa että kirjoitustussa yleiskielessä mutta kummassakin kielimuodossa varsin harvoin.» (S. 320—321.) Kun lähes 200 000 lauseen aineistossa on tästä rakenteesta kolme esiintymää (kaksi murteista, yksi yleiskielestä), niin kyllä tämä päätelmä on niin vahvasti perusteltu kuin yleensä mikään päätelmä kielitieteessä voi olla. Ne 27 tekstiriviä, jotka tämän rakenteen käsittelyyn on kirjassa esimerkkien lisäksi uhrattu, ovat tarpeen, jotta asia tulisi lukijalle riittävästi selvitettyksi. Luonnollista ja perusteltua on sekin, että tällai-

nessa tapauksessa on pantu kaikki kolme esimerkkiä näkyviin. Ellei näin olisi tehty, olisi lukija jäänyt vaille tarpeellista informaatiota.

Yksi tutkimuksemme huomionarvoisista tuloksista on se, että useat sellaiset rakenteet ja ilmaustyytit, joihin on aiemmassa fennistisessä kirjallisuudessa kiinnitetty paljonkin huomiota, ovat kovin harvinaisia, toisinaan jopa marginaalisia. Kirjamme arvostelijat eivät mainitse tätä sen paremmin kuin muitakaan tutkimustuloksiamme. Vihjaavalla sanonnallaan he sen sijaan saavat asiaa tuntemattoman lukijan luulemaan, että olemme noiden kolmen esimerkin nojalla tehneet joitakin sellaisia merkittäviä päätelmiä, joihin ne eivät oikeuttaisi.

*

Arvostelijoiden mielestä teoksen nimeen sisältyvä maininta tekstikieliopista johtaa lukijaa harhaan. Huomautus on aiheeton. Tekstin koheesioon liittyvät ongelmat voidaan katsoa tekstikieliopin osa-alueeksi. Samoin kuin lauseoppi-sanaa usein käytetään syntaksin synonyymina, on sanaa tekstikielioppi käytetty ja voidaan käyttää tekstilingvistiikan synonyymina. Ilmaus »murteiden tekstilingvistiikka» ei käy, sillä lingvistiikka on suomeksi kielitiede (»murteiden tekstikielitiede»?). Siksi on valittu sana tekstikielioppi. Tietenkin esimerkiksi Tekstin elementit, virkkeet ja lauseet sekä tekstin koheesio ynnä upotteet ja niihin liittyvä verbin nominaalimuotojen käyttö suomen murteissa verrattuna yleiskieleen olisi ollut tutkimuksen nimenä täsmällisempi, mutta siitä olisi tullut kirjastoväen kauhu. Siksi on valittu tuo »perifennistinen partitiivi». Mitähän irvailun aihetta siinäkin on?

Paljon kritiikkiä arvostelijat kohdistavat termien käyttöön, joka heidän mielestään on epämääräistä. Valitettavasti kritiikki tässä kohdassa lienee osaksi aiheellista. Tuskin kuitenkaan tämä seikka estää ennakkoluulotonta lukijaa ymmärtämästä, mitä kulloinkin on tarkoitettu.

Kuten arvostelijat arvelevat, niin yksi syy mainittuun seikkaan on se, että teoksella on kolme kirjoittajaa. Mutta termien käyttöä olisi ollut syytä tarkentaa, sen myönnämme.

*

Arvostelijat puhuvat pitkästi siitä, että tutkimuksen lähdeluettelo on heidän mielestään liian suppea ja valikoiva. Lähdeluetteloita on kahdenlaisia: toisissa tekijät luettelevat kaikki käyttämänsä teokset ja kirjoitukset, toisissa vain ne, joihin tutkimuksessa on viitattu. Tämän teoksen lähdeluettelo on jälkimmäistä lajia. Jonkin teoksen tai artikkelin puuttuminen tästä 133 nimikettä sisältävästä luettelosta ei merkitse sitä, etteivät tekijät olisi tunteneet ja hyödyntäneet sitä. Se ei merkitse enempää eikä vähempää kuin sitä, ettemme ole katsoneet tarpeelliseksi siihen viittaamista.

Aika omalaatuinen on arvostelijoiden huomautus siitä, että lähteissä on »vuoden 1980 jälkeen tehtyä suomalaista kielentutkimusta edustamassa kirjan tekijöiden ja joidenkin muiden turkulaisten tutkijoiden töiden lisäksi» vain niin ja niin vähän muita (s. 65). Emme ole huomanneet minkään tutkimuksen arvostelussa moitittua sitä, että tutkimuksessa olisi käytetty helsinkiläisten tutkijoiden töiden lisäksi vain niin ja niin vähän muita. Tällainen huomautus olisi monesti ollut yhtä (tai yhtä vähän) aiheellinen kuin äsken mainittu.

Arvostelijat kysyvät: »Onko tarkoituksena tutkia kirjakieleen luotujen normien onnistuneisuutta aluemurteiden valossa vai kenties sitä, miten hyvin ne on saatu aluemurteisiin juurtumaan?» (S. 66.) Tämä on yksi arvostelun monista epäasiallisuuksista. Järkevä lukija varmasti ymmärtää ilman muuta, ettei tarkoituksena ole ollut kumpikaan, vaan pelkkä eri kielimuotojen vertailu, joka vuorostaan tarjonnee lähtökohtia jatko-tutkimuksille. Tässä yhteydessä arvostelussa siteerataan eräitä sanontojamme, jotka ehkä todella ovat hiukan huonosti muotoiltuja, eivät kuitenkaan harhaanjohtavia.

Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen näyttävät ajattelevan, että suomen yleis-kieli on kielimuoto, jonka kielioppien normit ovat kehittäneet pelkästään murteiden pohjalta. Ensinnäkin on huomattava, etteivät kieliopit ole pelkästään normatiivisia, vaan samassa tai usein suuremmassakin määrässä deskriptiivisiä, tosiasiallista kielenkäyttöä kuvaavia. Toiseksi on muistettava, että suomen kirjakielen syntaksissa ja tyyliässä on paljon muiden kirjakielten esikuvaan perustuvaa. Monet kirjakielemme syntaktiset piirteet palautuvat vanhaan kirjasuomeen, osaksi Agricolaan saakka. Ei kirjakieli ole rakentunut yksinomaan aluemurteiden varaan, vaan se on ottanut mallia monelta muultakin taholta. Ei pelkkä vertaaminen aluemurteisiin voisi-kaan ratkaista »kirjakieleen luotujen normien onnistuneisuutta», mikä tietenkin on suomen kirjakielen historian tuttijalle selvä asia. Aluemurteiden vertaaminen kirjakieleen on aivan sellaisenaan monessa suhteessa mielenkiintoista ja kielitieteellisesti merkitsevää.

*

Arvostelijat moittivat tekijöitä siitä, että taulukoissa on heidän mukaansa usein »verrattu absoluuttisia lukuja eri suuruisista aineistoista». Esimerkkinä he mainitsevat sivun 398 taulukon 76. (Arv. s. 67.) Jotta asia tulisi tämän lukijalle selväksi, otamme tähän koko taulukon:

TAULUKKO 76: *Alkaa-* ja *ruveta-*verbien käyttö kolmannen infinitiivin illatiivin pääverbinä murteissa murreryhmittäin (N = 166 262). (PP = Peräpohjolan murteet, PM = muut pohjalaismurteet.)

	ALKAA + 3. inf. illat.	RUVETA + 3. inf. illat.
LM	3	215
SiM	5	142
HM	7	254
PM	3	271
PP	68	16
SM	8	268
KM	—	64
Yht.	94	1230

Arvostelijoiden mielestä taulukko on harhaanjohtava, koska »eri murrealueiden otoskoot vaihtelevat niin suuresti (12 000–28 814), että on väärin laittaa vain absoluuttiset luvut näkyviin». Emme ole osanneet kuvitella, että kukaan tämän taulukon lukuja vertaamalla teki si päätelmiä esimerkiksi siitä, kuinka yleinen rakenne *ruveta* + 3. inf. illat. sinänsä on eri murrealueilla. Eihän tässä tekstin mukaan ollenkaan ole siitä kysymys. Kirjassa on selvästi tuotu esiin se seikka, että eri murteistojen otokset ovat erikokoisia. Emme ole tässä emmekä muuallakaan verranneet toisiinsa absoluuttisia lukuja suhteuttamatta niitä otoskokoihin. Tämä taulukko osoittaa hyvin selvästi sen, mitä sen pitikin osoittaa: rakenne *alkaa* + 3. inf. illat. on paljon harvinaisempi kuin *ruveta* + 3. inf. illat. kaikissa muissa murteistoissa paitsi Peräpohjolassa. Kysymys on tietenkin näiden kahden rakenteen yleisyysuhteiden vertailusta, eikä otoskokojen erilaisuus vaikuta siihen yhtään mitään.

On syytä huomauttaa siitäkin, että arvostelijoiden tässä antamat luvut ovat virheellisiä. Heidän mainitsemansa murteistojen otoskoot 12 000–28 814 on saatu jostakin sellaisesta taulukosta, joka perustuu 90 näytteen otokseen (lauseiden kokonaismäärä silloin 112 779). Tässä taulukossa on kuitenkin pohjana Lauseopin arkiston koko murreaineisto (166 262 lausetta). Kuten monestakin taulukosta voi todeta, ovat otoskoot silloin 18 168–41 236 (esim. taulukko 73, s. 375). Ei tästä kovin olennaista virhetä aiheudu, mutta yleensä on suositeltavampaa käyttää oikeita lukuja kuin vääriä.

Palaamme siihen arvostelijoiden moitteeseen, että »on väärin laittaa vain absoluuttiset luvut näkyviin». Prosenttilukujen käyttö ei ole tilastollisesti hyväksyttävää silloin, kun luvut ovat näin pieniä. Pienissä luvuissa sattuman vaikutus on niin suuri, että prosenttiluvut antaisivat valheellisen vaikutelman tarkkuudesta. Sama on ollut syy muuallakin,

missä olemme panneet näkyviin vain absoluuttiset luvut. Jos olisimme menetelleet toisin, olisi tilastotieteen tuntijoilla ollut syytä esittää moitteita. Olemme tässä asiassa menetelleet ainoalla hyväksyttävällä tavalla.

Se asia, mihin tällä taulukolla on pyritty, tulee aivan selväksi huolimatta myös siitä, ettemme ole selvittäneet, kuinka yleisiä verbit *alkaa* ja *ruveta* sinänsä ovat eri murteistoissa. Tämä olisi tietenkin voitu selvittää, mutta ei se tutkitun asian kannalta ole ollut olennaista. Samanlaista täydennystä olisi samanlaisin perustein voitu liittää moniin muihinkin kohtiin. Se olisi lisännyt työ- ja sivumäärää suhteettomasti verrattuna siitä saatuun hyötyyn. Sitä paitsi on taulukossa 53 (s. 281) kyllä annettu tieto siitä, kuinka yleinen on *alkaa* + 1. inf. eri murrealueilla. Edellä mainittu taulukko 76 osoittaa erinomaisen selkeästi ja havainnollisesti sen, mikä sen tarkoitus tekstin mukaan oli. Siitä huolimatta se arvostelijoiden mielestä on »monessa suhteessa harhaanjohtava, jopa hyödytön»!

Arvostelijat moittivat meitä myös siitä, että taulukoissa toisinaan »on yritetty esittää numeroin sellaista, mikä ei ole laskettavissa». Esimerkkinä he mainitsevat taulukon 62 (s. 341), jossa esitetään toisen infinitiivin instruktiivimuotojen jakaantuminen rakenteen predikaattiin ja leksikaalistumiin murreryhmittäin. »Raja leksikaalistumien ja produktiivisten muodostumien välillä tuskin on yksiselitteisesti ratkaistavissa», sanovat arvostelijat. He ovat kieltämättä oikeassa, mutta emme mekään ole muuta väittäneet. Joudutaanhan kaikessa tutkimuksessa usein vetämään sellaisia rajoja, jotka todellisuudessa ovat tulkinnanvaraisia. Ehkä tätä seikkaa olisi pitänyt enemmän korostaa, mutta olemme oletaneet, että kielitiedettä tunteva lukija osaa antaa tällaisille luvuille sen arvon, joka niille kuuluu. Rajatapauksia on, mutta useimmat tapaukset kuuluvat selvästi jompaankumpaan ryhmään.

Samalla tavoin tulkinnanvaraisia asioi-

ta ovat myös lauseiden rajat ja virkkeiden sisäiset alistusasteet, mutta eivät nekään niin mielivaltaisia ole, ettei niitä osoittavilla luvuilla olisi mitään arvoa. Taulukoissamme saattaa toki olla todellistakin kritiikin aihetta, mutta arvostelijoidemme huomautukset osuvat tässä kyllä kokonaan harhaan.

*

Arvostelijat huomauttavat siitä, että konjunktioiden käsittelyssä on lähdetty suomen kielioppien mukaisesta jaosta rinnastus- ja alistuskonjunktioihin. Näin onkin konjunktioiden luettelossa, mutta pää- ja sivulauseiden ja eri alistusasteiden käsittelyssä olemme tietenkin aina pitäneet perusteena sitä, onko asianomaisessa kohdassa ollut kyseessä rinnastusvai alistussuhde, konjunktioista riippumatta. Käyhän tämä tekstistä ilmi.

Vielä eräs yksityiskohta. Arvostelussa pidetään puutteena sitä, ettei ole selvitetty, ovatko konjunktiot *kun* ja *ikä* »käypiä vain subjektin, objektin ja predikaatiivin asemassa vai käyvätkö ne myös adverbiaalain asemaan korvaamaan paikallissijaista relatiivipronominia» (s. 70). Kuitenkin tutkimuksessa on kummastakin konjunktioista yksi sellainen esimerkki, jossa se vastaa paikallissijaista relatiivipronominia (s. 210–211 Kustavi ja s. 212 Sääksmäki). Tätä asiaa olisi tietenkin voitu enemmän selvittää, mutta lyhyden takia on tässä tyydytty osoittamaan asia esimerkeillä.

*

Edellä esitettyihin kommentteihin viitaten on pakko sanoa, ettei Helasvuon, Kalliokosken ja Laitisen arvostelu täytä sitä tehtävää, joka tieteellisen arvostelun pitäisi täyttää. Heidän arvostelunsa on pelkkä puutteiden ja vikojen luettelo. Sitä paitsi siinä on karkeita asiavirheitä. Useimmat heidän huomautuksensa ovat erehdyksiä tai muuten aiheettomia, mikä on edellä monista osoitettu.

Kirjamme esipuheessa (s. X) on tavoitteemme määritelty näin: »— — työ on ennen kaikkea aineistokeskeinen. Sen

päätarkoituksena on antaa kuvaus siitä, miten käsitellyt ilmiöt konkreettisesti edustuvat suomen murteissa, mitä eroja näissä suhteissa on toisaalta eri murteistojen välillä sekä toisaalta murrepuheen ja yleiskielen välillä. — — Tavoitteisiimme ei ole kuulunut käsiteltyjen kielen ilmiöiden teoreettinen selvittäminen yleisen lingvistiikan ja kielifilosofian näkökulmasta.»

Arvostelijat eivät ole ollenkaan halunneet ymmärtää sitä tavoitteidemme rajoitusta, joka tähän sisältyy. Olemme usein tyytyneet vain toteamaan selvittämämme faktat, kun arvostelijoiden mielestä olisi pitänyt lisäksi pohtia milloin mitään. Juuri tätä linjaa edustavat useimmat heidän kriittiset huomautuksensa. Varmaan tutkimuksemme tällä tavoin täydennettynä olisi ollutkin täydellisempi, mutta kun voimamme ja aikamme eivät olleet rajattomat, oli pakko tyytyä vähempään, siihen, mitä pidimme tärkeimpänä. Arvostelijat eivät ole lainkaan tarkastelleet tutkimustamme siitä näkökulmasta, missä määrin olemme saavuttaneet asettamamme tavoitteet. He ovat tarkastelleet sitä vain itse asettamiensa, monessa suhteessa epärealististen vaatimusten kannalta.

»Kirjaa hallitsee teoriapakaisuus», arvostelijamme sanovat (s. 72). Tämä pitää jossakin määrin paikkansa, mutta toistamme vielä, että se on ollut tietoinen valintamme. Olemme ennen kaikkea pyrkineet antamaan mahdollisimman paljon tietoa siitä, miten ja kuinka yleisesti eri ilmiöt esiintyvät toisaalta eri murteistoissa, toisaalta yleiskielessä. Uskallamme väittää, että tutkimuksemme puutteistaan huolimatta sisältää runsaasti uutta tietoa ja antaa paljon lähtökoh-
tia jatkotutkimuksille. Toisin kuin arvostelijamme olemme sitä mieltä, että tällainenkin tutkimus on hyödyllistä, jopa tarpeellista.

OSMO IKOLA
ANNA-KAISA KOITTO
ULLA PALOMÄKI